

ד ב י ה ד ר נ ה
ל ת ו ר י ה א ו ל פ נ י מ

עִיבָּרָוּרִים

גיריון ב אייר תשנ"א / מאי 1991

פתיח

דבוב לי ואדבוב לך

ביחודת לימוד המוקדשת לדיבור ולדיבוב, יש להבחין בשני שלבים עיקריים:
(1) תירגול של מבנה לשוני ושימוש בו.
(2) העלאת סיטואציה תקשורתית, שבה יבוא לידי ביטוי הצורך בשימוש במבנה. באופן כללי ניתן לומר, שהמורה נע עם הכיתה מן השלב של התירגול הסגור, המכאני מאוד, אך ההכרחי, אל השלב החצי-פתוח, שבו כבר יש לתלמיד מרחב כלשהו ליצירתיות' עד לשלב הפתוח - השיחה החופשית, שהמורה קובע רק את נושאה. גם בשלב החצי-פתוח וגם בשלב הפתוח, המורה קובע את 'נושא' השיחה בהתאם למבנים שהנושא מומן: כשעל תלמיד להסביר לחבריו מדוע נעדר מן הכיתה, יהיו עליו להשתמש במשפטי סיבה; שיחה על עתיד ה'שטחים' מומנת הרבה משפטי תנאי...

וביתר פירוט:

(1) כשאנו בוחרים במבנה הלשוני, עלינו לתת דעתנו מלכתחילה על התוכן התקשורתי שהמבנה הלשוני ישתלב בו בצורה משמעותית. שלבי התירגול, המבוססים על הקשר כזה, מעניקים ללומד מרחב אסוציאטיווי ומקלים עליו את הזכירה. תחילה, המבנה הלשוני מתורגל בשיחות קצרות (או אפילו על ידי שינון דיאלוג - ראו חלק א להלן). לדוגמה: איפה הבנק? איפה הדואר? - שם; ואחר-כך: איפה בנק הפועלים? - ברחוב בית הכרם, מספר 3 (תשובה מפורטת יותר). רצוי שכבר בשלב זה, התלמידים יעבדו בקבוצות או בוגות (ראו הדגמות להלן בגיליון). המורה יטיל על הלומדים מטלה, והם יתרגלו בינם לבין עצמם.

(2) בשלב זה, המורה קובע במדויק את ההקשר (הנסיבות) הטבעי, שבו מתרחשת השיחה, והלומדים משתמשים במבנה הלשוני - תוך התאמת דבריהם למישלב הלשוני המתבקש (רמת הלשון ומאפייניה לפי המקום, הזמן, וזהות הדוברים והיחסים ביניהם - בסיטואציה שאותה הם 'משחקים'). לשם מציאת המישלב הנכון, המורה יגדיר את הסיטואציה בפירוט רב. למשל, הוא יאמר לתלמיד: אתה/את רוצה לשאול אדם ברחוב איפה האולפן; את/ אתה רוצה לשאול שכן ישראלי איפה האולפן; אתה/את מתקשר/ת בטלפון לאולפן ומבקש/ת את הכתובת של

במורנו

הדיבוב בביתה

א. הקניה ושימוש בדיאלוגים בשלבי הלימוד הראשונים

ברתהלת הקורס באולפן, ניתן ללמד דו-שיח קצר בעל-פה. את הסיטואציה של הדיאלוג אפשר להמחיש לתלמידים בשיקופית או בתמונה. המלים בדו-שיח יהיו כולן מוכרות לתלמידים עוד קודם לכן (מלים שהוקנו ותורגלו). השלבים בחקניית הדו-שיח: המורה מציג את המקום והמצב בו נאמר הדו-שיח; המורה קורא את הדיאלוג; המורה קורא משפט - והכיתה חוזרת אחריו; המורה קורא את 'תפקיד' בן-השיח האחר - והכיתה קוראת את דברי בן-

(II) דו-שיח בין עולה חדש לשכן ישראלי או מורה באולפן. העולה מנסה לברר אצל השכן או המורה איך להגיע לבית-ספר 'דתחיה' (ברגל? באוטובוס? באיזה אוטובוס?)

(III) דו-שיח בין עולה חדש לאדם זר ברחוב. הדו-שיח נערך ביום שבו נקבעה הפגישה לעולה בפתק ('סליחה, אדוני/ ילדים, אולי אתה יודע/יודעים איפה רחוב...?') על כרטיסיות אחרות יופיע מקום אחר. שיצטרכו לברר כיצד להגיע אליו.

2) המודעה.

למשל, מודעות שעניינן הצעת עבודה (כדאי, בדרך כלל, להביא מודעות העוסקות במקצועות של הלומדים בכיתה).

קימץ אורח מחפש רופא משפחה
 שיגור במקום
 המעוניינים אולם להתקשר בשעות הבוקר למרסיה:
 05206009207
 05204202057

המורה מחלק את הדף ובו המודעות המצולמות. לאחר שווידא שהתלמידים מבינים את המודעות, הוא שואל: איפה מחפשים מורים? איפה מחפשים רופאים? איזה (אילו) מורים מחפשים בירושלים? איזה מורים מחפשים בהרצליה? איזה מורים מחפשים בבני-ברק? איזה רופאים מחפשים בקיבוץ אורים? וכו'.

אחר-כך, יש ליצור סיטואציה הקשורה במודעות. המורה אומר לתלמיד/ת אתה רופא ואתה מעוניין (או: רופאה מעוניינת) בעבודה בקיבוץ אורים - מה אתה צריך לעשות? לרתקשר בטלפון? - מתי? למי? (התשובות לפי המודעה).

בשלב הבא - משחק תפקידים בטלפון. התלמיד 'מתקשר' לקיבוץ, מציג את עצמו וקובע פגישה:

שלום. שמי _____ אני רופא _____
 אני מתקשר בקשר למודעה _____ אני
 מעוניין לקבוע פגישה עם המנהל _____

השלב השלישי - משחק תפקידים של הפגישה עצמה: העולה משוחח עם מעבירו לעתיד. המעביר-המנהל שואל את העולה שאלות על עברו המקצועי, על ניסיונו וכו', והעולה מבקש העבודה שואל על אופי העבודה, תנאי ההעסקה וכו'.

בין השולחנות ויתקן מה שכתבו, 'ציג' כל זוג את הדו-שיח שכתב (אין צורך שהזוג יעמוד לפני הכיתה - זה עלול להביך). בתירגול פתוח עוד יותר, המורה מגדיר רק מהן הסיטואציות, בלא לספק את אוצר המלים, והמורה והתלמידים יחד מאלתרים את הדיאלוג.

ב) גירוי לשיחה באמצעים אחרים.

הרי כמה מהחשובים שבהם:

1) הפתק.

למשל, פתק שהמורה (או תלמיד) מביא לכיתה:

לגב' כהן שלום!
 בבקשה לבוא לבית-הספר לפגישה עם האחות.

שלום,
 חנה האחות

ובעקבות קריאת הפתק, לשאל: מה האחות רוצה לדעת? זו הודמנות לשוחח על המשפחה, תוך שימוש במבנים בסיסיים כגון 'יש לו/ יש X ב-' וכו'; יש אלהגיה במשפחה? יש לילדה אלהגיה? אחר-כך אפשר להמחזיז שיחה בין העולה (האב/ האם) לבין מנהלת בית-הספר, מחנכת הכיתה וכו'.

אפשר גם לפתח את הדיבוב בעקבות פתק בצורה מורכבת מעט יותר. התלמידים מקבלים כרטיסיות עבודה; על אחת מהן כתוב:

בית ספר 'דתחיה'

לבלה ואלכס שלום רב,
 אתם צריכים לבוא לבית-הספר, ביום ג', בתאריך 26.4.91, בשעה 9.45, כדי לדבר עם המורה של איגור.

בכבוד רב
 ירדנה טל, מנהלת ביה"ס

ובעקבות קריאת הפתק להטיל על התלמידים מטלות לשלושה דיאלוגים הנערכים בכיתה: (I) דו-שיח בטלפון בין עולה חדש למוכירה של בית-הספר. העולה מדבר עם המוכירה ורוצה לדעת מה הכתובת של בית-הספר;

השיח השני; מתצית הכיתה קוראת את תפקיד בן-השיח האחר, והמתצית השנייה את תפקיד בן-השיח השני; זוגות אומרים ביניהם את הדו-שיח; הדו-שיח נכתב על הלוח, והתלמידים מעתיקים אותו (אפשר לנצל שלב זה גם לתרגיל השלמה - לתת לתלמידים לכתוב 'מהראש שלהם' את דברי בן-השיח השני); המורה מטיל על התלמידים לחזור על הדו-שיח בבית ולהשמיעו בכיתה למוחרת. הערה: בכיתה טובה, אפשר לפסוח על חלק מהשלבים.

בשלב מתקדם יותר בקורס, ניתן לתרגל בכיתה דו-שיח מודרך. המורה מביא רק דגם או שלד של הדו-שיח. התלמידים, המתחלקים לזוגות, מעתיקים מן הלוח ומשלימים לדוגמה:

במסעדה

יוסף: מה אפשר לאכול היום?
 מלצר: יש לנו _____

יוסף: תן לי, בבקשה
 מלצר: בבקשה.

יוסף: מלצר, ה _____ לא טעים,
 הוא _____

מלצר: אני יכול לתת לך _____ אחד. וכו' וכו'.

אחרי שכל זוג ישלים בדרכו שלו את הדו-שיח, הוא 'ציג' אותו לפני הכיתה (אפשר גם בקריאה מהמחברת).

אפשרות אחרת בשלב זה: המורה יביא לכיתה רק תפקיד אחד בדו-שיח, והתלמידים יחברו את תפקיד בן-השיח השני.

לשלב התירגול הסגור, או הכמעט-סגור, שייכים גם הדיאלוגים המכוונים לתרגל פועל יחיד - לצורך הקניה וחזרה של זמני הפועל. כך ניתן לתרגל את 'היה' על ידי דיאלוג מסוג: 'מי היה בירושלים? דני, אתה? _____? אני לא _____ חנה, את? _____? גם אני לא _____ אם כן, מי? _____? דינה ויוסף? _____'

בשלב הפתוח-למחצה, המתקדם מעט יותר, התלמידים יעברו בזוגות ויחברו דיאלוגים לפי מלות-מפתח (ובנושאים מוגדרים, כגון: רופא וחולה, נהג ונוסע, מנהל עבודה ומבקש עבודה), שהמורה יכתוב על הלוח. לאחר שהמורה יעבור

שיחה נוספת שניתן לנהל בשלב זה: העולה, לאחר שהיה בריאיון עם המנהל (או לפני הריאיון), מתייעץ עם אישתו או עם חבר אם כדאי לקבל את העבודה. כל אחד מן המשוחרים מביא נימוקים בעד ונגד (שיחת 'בעד ונגד' טובה במיוחד לתירגול 'אפשר', 'כדאי', 'צריך', 'נעים', 'יכול/ יכולים').

כמוכן, ניתן לעשות גם פעילות זו בעבודה בקבוצות או בזוגות: כל זוג או קבוצה יקבלו מודעה מסוג אחר (מתאימה לכישרונם האמיתיים), ואחרי שתירגלו את השלבים הנזכרים, ידווחו לכיתה על החלטתם אם לקבל את העבודה.

מודעה מסוג אחר היא שלט המידע, המודיע על שעות פתיחה וסגירה של בנק, סניף דואר, קופת-חולים וכו'.

דואר	בנק
פתוח בימים א'ז 8.00-12.30 בימים א, ב, ג, ה 16.00-18.00	פתוח בימים א'ה 8.30-12.30 בימים א, ג, ה 16.00-18.00 בימים ו 8.00-13.00
משרד הקליטה	קופת חולים
פתוח בימים א'ז 8.00-13.00	פתוח בימים א'ז 8.00-13.00 בימים א, ג 16.00-18.00

גם כאן אפשר לעודד שיחות (המדגימות את פעולות הדיבור הנדרשות) בנוסח: סליחה, גברת, איפה הבנק? - הבנק ברחוב הרצל - תודה. וכן: שלום, הבנק פתוח היום אחי הצעיריים? - לא, היום סגור. - תודה.

3) התמונה.

תירגול אפשרי: התלמידים (או המורה) מרביקים על כרטיסיות תמונות של אישים ידועים (בתחום הפוליטי, הספרותי, הקולנועי - גורבצ'וב, בשביט-זינגר, אלן דלון, בארברה סטרייסנדר). כל תלמיד בוחר לו דמות מסימת, ואינו מגלה לתלמידים בכיתה/ בקבוצה מיהו. הוא מתאר את הדמות, ועל התלמידים בכיתה לזהותה לפי התיאור.

אפשרות אחרת: להביא תמונה גדולה המראה סדר-יום של משפחה ולהציגה בפני הכיתה. אפשר לנצל זאת לצורך תירגול מלות-יחס (הוא עובד ב' הם גרים על-יד וכו').

ג) דיבור באמצעות משחקים.

1) גילוי הנעלם (בנוסח 'עשרים מי יודע'). אחד התלמידים יוצא החוצה, והתלמידים בכיתה מחליטים על חפץ או על אישיות. המורה כותב על הלוח, לשם הנחיה: ב, על, מעל, מתחת, על יד... כשהתלמיד נכנס, הוא שואל תחילה: זה מישחו או משהו? ולפי תשובת הכיתה, הוא ממשיך, תוך שימוש במלות-יחס הכתובות על הלוח: זה מעל הלוח? זה בכיתה? א: הוא יושב על יד דויד? הוא גר עם חנה? חשוב שהתלמיד ישאל הרבה שאלות, ורק בסוף יאמר מה זה אי מי זה.

וריאציה אפשרית על המשחק הזה, המתאימה לשלב מתקדם יותר: אחד התלמידים יוצא החוצה, והכיתה מחליטה על הנעלם. כשהתלמיד חוזר, החברים בכיתה מדברים ביניהם על האובייקט שבהרו ('כותבים עליו', 'אוכלים עליו' 'יש לו ארבע רגליים' וכו'), והתלמיד שיצא קודם צריך לנחש מהו האובייקט.

עוד וריאציה על המשחק הזה: אחד התלמידים בכיתה חושב על מקצוע, הכיתה שואלת אותו שאלות על המקצוע או מקום העבודה שבתר (למשל, מורה: 'הוא עובד עם אנשים?' 'הוא עובד בליחה?') או על מקום עבודה (למשל, קופת חולים: 'שם נותנים תרופות?' 'שם יושבים בתור?') - הזדמנות לתירגול משפטים סתמיים, ועליו להשיב 'כן' או 'לא'.

2) הגדרות (של מקצועות וכו').

תלמיד אחד אומר שם של בעל מקצוע, ועל חברו לתת את ההגדרה: מורה < מלמד בבית ספר; מתגרס < עובד במפעל. או להיפך: תלמיד אחד נותן את ההגדרה, ועל חברו לנחש מיהו המוגדר (מלמד בבית ספר < מורה וכו').

תירגול נוסף: בעל פה ובכתב, עמ' 74, תרגיל 54.

ד. הפעלה על בסיס יצירת סיטואציה.

הצעתנו היא להשתמש לשם כך בכרטיסיות, בעבודה בקבוצות. כל קבוצה מקבלת שתי כרטיסיות. על אחת כתוב הנושא - למשל: תלמיד נעדר כמה ימים מהאולפן והוא רוצה לדעת מה למדו בימים האלה. על הכרטיסיה

האחרת כתובה התבנית שיש להשתמש בה, וכן רשימת פעלים אפשריים. במקרה שלנו:

רוצה } שם פועל (להגיד, להסביר, להראות)
מוכן }
יכול }

תלמיד אחד 'משחק' את התלמיד הנעדר, והוא פונה אל שניים אחרים בקבוצה - אחד 'מורה' ואחד 'תלמיד'. השיחה ביניהם מבוססת על התבנית והפעלים המוצעים.

ה. הדיבור בשלב הפתוח (המתקדם).

1) בשלב הפתוח, או הכעין-פתוח, ניתן לבסס את השיחה על תוכן של דיאלוג המבא לכיתה (נקרא מדפים או נכתב על הלוח). למשל:

שיחה עם שוטר

שוטר: עצור, בנקשה, ועמוד בצד.

נהג: מה עשיתי?

שוטר: תן לי מיד את הרישיונות שלך.

נהג: הרישיונות בסדר.

שוטר: נכון, הרישיונות בסדר, אבל אתה לא

בסדר.

נהג: בדרך כלל, אני נוסע בזהירות בכביש.

שוטר: בוודאי ורק היום נסעת מהר ולא

עצרת ברמזור באור אדום? זאת סכנתו

נהג: סליחה, האור היה צהוב.

שוטר: נכון, קודם הוא היה צהוב, וכשהגעת

לצומת - היה כבר אדום אדום

נהג: אני מבקש סליחה. אני עולה חרש, ועוד

לא יודע הכול. וכו'.

בעקבות קריאת הדו-שיח הזה, ניתן לעודד שיחה בכיתה על נושאים כגון: הנהגים בארץ, בהשוואה לנהגים בחו"ל; הסיבות לתאונות הרבות בדרכים; הדרכים להפחתת המספר הרב של התאונות; ובקשר לדו-שיח כאן: האם השוטר היה צריך 'לוותר' לנהג (לתת לו הזמנה לבית-משפט או לא לתת?).

2) אפשר להפעיל את התלמידים לשיחה בזוגות על נושא המעסיק אותם מאוד, למשל, עבודה, ולספק להם לצורך זה מאגר של שאלות, שהם ישלפו ממנו כרצונם: מה המקצוע שלך? איפה עבדת בחו"ל? כמה שנים עבדת במקום העבודה האחרון? האם העבודה שלך בחו"ל הייתה מעניינת? מה היו תנאי

בכל כוחם לעזור לעולים - ועושים הרבה שגיאות בדרך.

זהו בקליפונת-אגוז תוכנו של המחזה 'אתה קולט אותי' המוצג בתיאטרון 'התאן' הירושלמי. הצעתי היא, שהמורים באולפנים, ביחוד באזור ירושלים (ואם אפשר להזמין את ההצגה למקומות אחרים - גם באזורים האחרים) יקחו את תלמידיהם להצגה, העוסקת בבעיות הקליטה של עולי בריה"מ ובעימותים בינם לבין החברה הישראלית, הוותיקה יותר והוותיקה פחות. כמוכן, כדי שהתלמידים יפיקו את המרב ויהנו מן המיפגש, יש צורך לקיים שני תנאים, הקשורים שניהם ביוזמה של הנחלת האנף להביא את התלמידים ל'חאן' באופן מרוכז: להכין אותם לאוצר המלים של ההצגה (ניתן יהיה להשיג טקסט משוכפל של ההצגה); לבקש מן השחקנים לדבר לאט יותר. גם אם ההצגה הזאת תרד בינתיים מן הבמה, נדמה לי שאל לנו לזנוח את הרעיון של הפגשת תלמידינו הנוכחיים עם תיאטרון עברי ישראלי - העולים מרוסיה הם ברובם שוחרי תרבות, ואסור להחמיץ את ההזדמנות לקרב אותם אל התרבות הישראלית, גם ברבריה העמוקים יותר (תיאטרון, ספרות וכו').

© כל הזכויות שמורות

לאגף החינוך מבוגרים, משרד החינוך והתרבות

הוצאה לאור: מחלקת הפדגוגים,

משרד החינוך והתרבות

עיצוב: רוזיטל תרון

סדר ודפוס: פלס

הערה: במושג 'יהודי' הכוונה למושגים כבית-כנסת, תפילות, קריאת 'שמע', הלכות ואגדות.

מהלך השיעור

- המורה יצייר על הלוח מגן-דוויד ובו הפרטים הנזכרים למעלה.
- בהתחלה, התשובות יינתנו במסגרת הכיתתית המשותפת (רק לשם הרגמת המטלה).
- הלומדים יתפרו לדיון בקבוצות, וכל אחד ימלא מגן-דוויד משלו.
- במסגרת הקבוצתית יתפתח דיון, ובמהלכו יסביר כל לומד את בחירתו: מה בחרתי... מדוע בחרתי... מה אני יודע על... מה הקשר בין מה שבחרתי ליהדות...
- לאחר מכן ניתן לנהל דיון במסגרת הכיתתית. המורה יכתוב על הלוח בטורים נפרדים את בחירתו של כל תלמיד.
- ניתן להשתמש בפעילות זו לשם התחלת הלימודים הנוגעים לעם ישראל, לארץ ישראל ולמורשת התרבותית.

רעיון בריא

לקחת את תלמידינו לתיאטרון ישראלי

מה קורה כשתיכונסית ישראלית שאפתנית רוצה להיות עיתונאית ויהי מה? עורך המקומון שהיא פונה אליו, מתעקש שהיא תכתוב על נושא העלייה מברית-המועצות, אף-על-פי שהיא הייתה מעדיפה לכתוב על רוק כבד... באין ברירה, היא מתחפשת לעולה חדשה (אחרי שנוכחה, שבאמצעים הרגילים לא תגיע לכתבה עם חידוש כלשהו), גורמת שיברון-לב לעולה צעירה מרוסיה, שאיתה היא משוכנת בחדר בפנימייה ולעוד כמה ישראלים טובים המנסים

העבודה שלך? קיבלת משכורת טובה? מה הן שעות העבודה שלך? אילו שפות אתה יודעת? האם צריך לדעת עברית היטב כדי לעבוד במקצוע שלך? האם כבר התחלת לחפש עבודה בארץ? למי פנית? האם אתה מוכן ללמוד מקצוע חדש בישראל? וכו'.

טקסטים נוספים לקריאה, שניתן לערוך בעקבותיהם דיון: 'האם האוישה צריכה לעבור?' (אני בישראל, עמ' 117); 'איך מסתדרים עם משכורת אחת?' (בעל פה ובכתב, חלק ב, עמ' 62). ניתן גם להתבסס על קריאה בעיתון בנושאי שביתות, אבטלה, מצב כלכלי, בעיות במפעלים.

מקור נוסף לשיחה בעניין עבודה עשוי להיות ביקור שיערוך המורה עם כיתתו במפעל או מקום עבודה כלשהו. השיחה תתבסס על מלים שיכתוב המורה על הלוח: משכורת חודשית, משרה מלאה/ חלקית, גיל הפנסיה, חופשה שנתית, דמי אבטלה, חופשת לידה, קצבת נסיעות וכו'.

נושא אחר, שאנחנו ממליצים לשוחח עליו: הקשיים והשמחות בגידול ילדים.

מועדים בלי למעוד

זהות יהודית (הצעה לדיון בעל-פה)

